

HET WOORD VAN DE WEEK

ORGAAN VAN DE HUMANISTISCHE LUISTERKRING

Administratie Humanistische Luisterkring, Oudegracht 152, Utrecht. Postgiro 58.
Abonnementsprijs bij vooruitbetaling f 4,— per jaar, buitenland f 4,60 per jaar.
Voor leden van de Humanistische Luisterkring f 3,— per jaar. Losse nummers f 0,25.
Contrib. Luisterkr. f 1,—. Dit bedrag tezamen met bovengenoemde f 3,— te voldoen.

EERBIED VOOR DE MENS

Bij het overdenken van hetgeen ik gedurende dit zondagse kwartiertje tot U zou gaan zeggen, kwam me een uitspraak in de herinnering van een helaas reeds jaren geleden overleden vaderlijke vriend, een hooggeleerd en — wat belangrijker is — een ervaren en wijs man. Een uitspraak, die misschien extra merkwaardig was, omdat zij afkomstig was van een hoogleraar uit de faculteit der wis- en natuurkunde, een onderzoeker uit het gebied der natuurwetenschappen, dus uit die gebieden van kennis, die men zo gaarne met de naam exact aandeeft. Deze uitspraak: naarmate ik ouder word en meer ervaring krijg van de wetenschap en de mens, begin ik steeds minder waarde te hechten aan scherpe definities. Een dergelijke uitspraak is een troost voor iemand, die zich wil gaan wagen aan een poging tot begripsbepaling op het gebied van het menselijke levensbeschouwelijke denken en die daarbij in een humanistische meditatie wil betogen, dat een van de grote gebreken van onze tijd is: het gebrek aan eerbied voor de mens. En dat, terwijl een van de grondgedachten van het humanisme juist — en hoezeer wordt dat de humanist soms niet verweten — die eerbied voor de mens is. Ja — terwijl men zelfs betogen kan — en ook dat bewijst volgens sommigen de minder-waardigheid van het humanisme — dat de humanistische levensbeschouwing uit de eerbied voor de mens is voortgekomen. Daar liggen meteen al drie woorden voor ons, waarvoor we moeten oppassen, dat ze niet zo maar losweg in de plaats van begrippen gezegd worden, dat ze niet dienen om gebruikt te worden daar, waar de begrippen ontbreken. En U misschien — maar zeker iemand, die meent, dat het humanisme een verwerpelijke zaak is, zou mij kunnen vragen, deze woorden nu eens inhoud te geven. En dan kom ik in het rijk van de begripsbepaling, van de definitie, die hier nu eenmaal moeilijker is dan bijvoorbeeld in de wiskunde — hoewel ook daar de scherpe definitie niet altijd meevalt. Ik waag het er maar op, me aan die verplichting tot definitie te onttrekken. En dat doe ik des te gemakkelijker, omdat we hier

met begrippen te maken hebben, die in het leven zelf hun oorsprong vinden. In het leven, dat ook als begrip al zo moeilijk te definiëren is; het leven, dat we eigenlijk slechts enigszins kunnen benaderen als begrip door zijn eigenschappen te omschrijven — toch een begrip maar dat we desalniettemin met een groot gemak hanteren, of we nu humanist zijn of niet.

Bovendien — doen we niet het beste onze definities zo concreet mogelijk te houden en moeten we dan eigenlijk niet zeggen, dat 'het' humanisme is: de levens- en wereldbeschouwing, maar óók de levenshouding van de humanist? En dat één van de kenmerken van die beschouwing, één van de verschijnselen van die houding is: de eerbied voor de mens? Ik weet wel, dat ik hiermede de weg naar een scherpe definitie afsnijdt, want dat er dan dus evenveel humanismen zijn als onze aarde humanisten telt — maar voor welke wereldbeschouwing geldt dit eigenlijk niet? Geldt voor iedere wereld- en levensbeschouwing niet, dat ze haar waarde pas krijgt door de wijze, waarop ze door elk individu beleefd wordt? En mag ik U dat woord 'beleefd' nog wat duidelijker maken door het te splitsen: beleefd, d.w.z. levend gemaakt, tot leven gebracht wordt? Is niet de diepste grond van de striemende fulminatie, die we in de bijbel uit de mond van Christus vernemen tegen de schriftgeleerden en farizeeën, dat ze de wet, dat is de levensbeschouwing tot een dode letter gemaakt hebben; dat zij hun wereldbeschouwing niet be-leven?

Het humanisme, zeggen we, plaatst de mens in het middelpunt van zijn beschouwing. In feite moet dit dus betekenen, dat iedere humanist dit doet, dat iedere humanist dus heeft: eerbied voor de mens. Maar wat betekent dit? Wat wil dit zeggen: eerbied? Het is soms gemakkelijker en vaak ook wel goed eens te zeggen, wat iets *niet* betekent. Het wil bijvoorbeeld zeker niet zeggen, dat de humanist de mens beschouwt als een zo uitzonderlijk iets, dat hij daarvoor in aanbidding raakt. De humanist ziet — al zijn er misschien ook op deze dingen wel uitzonderingen te vinden — de mens niet als

het 'doel' van de kosmische evolutie, of als een entelechie, als iets, dat zijn doel in zichzelf vindt, als datgene, waaruit, waarvan en waartoe alle dingen zijn. Dat wil zeggen: hij vergoddelijkt de mens niet. Hij wil de mens geenszins ontdoen van al zijn onvolkomenheden en zwakheden en hij bevestigt terdege, dat ook de mens in het wonderlijke en vooralsnog zo ondoorzichtige geheel, dat de Wereld, de Kosmos is, niet meer is dan één van de vele, de zeer vele onderdelen. Hij meent zelfs niet eens — zoals velen, die hem bestrijden doen — dat deze hele Kosmos ontstaan is ten einde de mens een décor voor zijn bestaan te bieden. Neen — wanneer hij in verband met de mens van eerbied spreekt, dan bedoelt hij in de eerste plaats, dat hij iedere mens, ieder menselijk individu de eer wil geven, die het toekomt, dat wil zeggen te erkennen, dat iedere mens ook een individu, een — naar de letter van dit woord — ondeelbare eenheid is en — misschien komen we hierbij tot de eigenlijke kern van zijn wereldbeschouwing — dat ook ieder mens het recht op zijn eigenheid en zijn ondeelbaarheid heeft. In de praktijk van het dagelijkse leven omgezet: dit maakt hem tot een vijand van iedere gewetensdwang, dat wil zeggen tot een vijand van alles, wat de ander zou beletten zijn eigen wereld- en levensbeschouwing te belevén, zijn eigen levens- en wereldbeschouwing van abstracte redering tot zinvolle toepassing te maken. Zo mondt zijn eerbied voor de mens uit in een volledige verdraagzaamheid, zonder welke een goed-funktionerende samenleving niet mogelijk is.

Maar hiermede is zijn 'eerbied' voor de mens zeker niet voldoende omschreven. Verdraagzaamheid is naar de aard van het woord een passief begrip. Verdraagzaamheid is datgene, dat men doet, wanneer men iets dan maar draagt, maar aanvaardt, maar ondergaat. Het is verwant aan dulden, aan verzetloosheid. In de eerbied, die de humanist aan de mens betuigt zit echter ook een positief element naast dit negatieve, een actieve faktor naast de passieve. Zijn eerbied voor de mens — dat is: door de andere mens — betekent ook een relativering, een betrekkelijk-maken van het eigen inzicht. Het houdt in, dat hij meent, dat het inzicht van de ander, ook wanneer dit niet geheel of zelfs geheel niet met het zijne overeenkomt, een volledig recht heeft om naast het zijne te bestaan. Het houdt in, dat hij alles in het werk zal stellen om mede te werken tot de mogelijkheid, dat de ander volgens zijn eigen overtuiging kan leven. Het liberalisme van de humanist is precies het tegengestelde van het humanisme van meester Constantijn, die met een bepaalde vorm van liberalisme een loopje nam met

de woorden: 'Hoe — wij niet liberaal?! Wij laten ieder vrij te schrijven, spreken, doen, te denken.... zoals wij!'

Werkelijke eerbied voor de mens vereist dus niet alleen het passieve tolereren van de opvatting van de ander, het hem-zijn-gang-laten-gaan (soms zelfs niet verder dan het punt, waarop hij voor de eigen mening lastig gaat worden), maar het actieve medewerken aan het scheppen van de mogelijkheden, waardoor hij in staat is zijn eigen wereldbeschouwing te beleven, zijn eigen persoonlijkheid, zijn individualiteit te ontplooiën, te doen wat hij recht acht, na te laten wat naar zijn mening verkeerd is.

Als ik het nog even anders mag zeggen: eerbied voor de mens is de onafwijsbare voorwaarde voor een werkelijke democratie. Wanneer we dit alles ons nog eens goed voor ogen hebben gesteld, behoef ik hier niet nog eens uit te spreken, hoe veel er in ons vaderland, dat zich zo graag op zijn tolerantie beroemt, nog aan deze eerbied voor de mens ontbreekt. Laat ik erbij zeggen: in het groot zowel als in het klein — al wil ik hier meteen een vraagteken zetten: want waar eindigt het grote en begint het kleine? Maar toch: in het groot en in het klein. Of wilt U dit liever: in het leven van onze volksgemeenschap en in ons persoonlijke leven. Misschien is dit laatste zelfs de beste manier van stellen, want toont het niet aan, dat het kleine even belangrijk is als het grote? Is niet de volksgemeenschap de grote groep die wordt opgebouwd uit al die kleine eenheidjes, individualiteiten, ikheidjes, die stuk voor stuk met hun eigen vraagstukken te worstelen hebben. En is niet de tragiek van iedere volksgemeenschap, dat ze nooit het kleinste gemene veelvoud is, maar hoogstens de grootste gemene deler van al die duizenden individuele verlangens en wensen?

En toch, toch is die samenleving in de loop van de eeuwen gegroeid naar een steeds reëler gemeenschap. Toch is die groei in de loop der eeuwen steeds meer versneld, niet van boven-af, maar van onder-op. Toch mogen we stellen, dat die eerbied voor de mens in ieder van deze menselijke eenheden gegroeid is.

Hier vinden we dan weer het werkterrein, waarop ieder mens, iedere man, iedere vrouw, elk van ons allen in staat is mee te werken aan de vooruitgang van de menselijke samenleving. Hier ligt weer het antwoord op de vraag, die zovelen zich zo dikwijls stellen: wat vermag ik, onbetekende, kleine, van iedere invloed gespeende mens uit te richten tegen de grote stromingen van mijn tijd?

Het vraagstuk van de eerbied voor de mens bevindt zich niet op het niveau van de gemeenschap of de overheid alleen. Het gaat

aan onze abonne's

Ook de heer H. H. heeft recht op zijn vakantie en het is daarom, dat U gedurende twee weken zijn bijdrage zult moeten missen. Wij zijn echter overtuigd, dat onze lezers evenals wij hem een goede vakantie toewensen.

DE REDACTIE

niet alleen om de vraag of men in een ziekenhuis ook zelf mag beslissen hoe men behandeld wil worden; niet alleen de vraag of men geestelijke hulp, steun, troost, bijstand mag hebben, die met de eigen geaardheid, aanleg en levensovertuiging overeenkomt; niet alleen over de vraag of men het recht heeft het woord door de eter te horen, dat men voor het eigen zieleleven het meest nodig heeft; niet alleen over de vraag of men in de gewapende dienst voor het vaderland zijnde, ook het recht heeft met steun van de overheid het persoonlijke levensinzicht te verdiepen; niet alleen om de vraag of men geestelijke stromingen van eerlijke mensen en goede staatsburgers al of niet een officieel karakter moet geven; niet alleen om de vraag of men de eigen levensovertuiging en wereldopvatting ook in het openbaar beleven mag.

Natuurlijk — dit alles is heel belangrijk en men moet er naar streven om dit alles te bereiken. Maar het zal alles slechts bereikbaar zijn, wanneer de eerbied voor de mens eerst op het kleine niveau — het niveau van het dagelijks leven verwezenlijkt zal zijn. En hier hebben alle mensen — ook de humanisten — alle reden om zich op het eigen dagelijkse leven te bezinnen. Zijn wij bereid de eerbied voor de mens, voor de menselijke persoonlijkheid ook in het dagelijks leven door te voeren? Doen we dat ten opzichte van onze kinderen? Ten opzichte van de mensen, waarmee we samenwerken? Leggen wij dit accent in onze opvoeding? Zijn we bereid ons daar zelf offers voor te getroosten?

Jaren geleden zat ik in een tuin, waaraan een andere tuin grensde. Het was in een stille omgeving en in het huis, waarbij die andere tuin hoorde, waren nieuwe mensen komen wonen. Slechts door één ding werd de zondagsrust verbroken: het rumoerige lawaai van de kinderen in die andere tuin. Toen de ouders van die kinderen het lawaai wilden intomen met op de rust van de burens te wijzen was het antwoord: 'daar zullen ze dan maar aan moeten wennen'. Laat ik U geruststellen — het was maar een antwoord van kinderen, die een beetje door het dollen heen waren en ze meenden er niets kwaads mee. Het was alleen ondoordacht en ze hebben die rust niet blijvend verstoord. Maar het was: gebrek aan eerbied voor de mens. Dat is niet erg bij kinderen — maar hoezeer geven wijzelf niet dikwijls het — onuitgesproken — antwoord: daar zullen ze dan maar aan moeten wennen in al die gevallen, waarin een genoeg, of soms alleen maar een niet eens meer gerealiseerde gewoonte van onszelf een last voor anderen is? Mag ik in dit verband twee woorden uitspreken: stilte en verkeer?

Dagelijks tonen we metterdaad ons gebrek aan eerbied voor de mens. Telkens weer tonen we in ons dagelijkse leven ons onvermogen of onze onwil, om onze wereldbeschouwing te belevén. En daarbij maakt het helaas geen verschil of wij in onze wereldbeschouwing hebben opgenomen de liefde tot de naaste of de eerbied voor de mens — twee begrippen, die in de grond van de zaak één zijn.

Dr. C. VAN RIJSINGE

bejaardenkampen

Van 10 t/m 17 september is de Ark gereserveerd voor de bejaarden. Prijs f 38,50 per week.

Aanvragen bij „De Ark”, Belvédèrelaan 14, Nunspeet. Tel. 03412—2404.

Dit is de windval door het nieuwe lover; een vol, verrukkelijk geruis begint: van boom tot boom schiet voort de lentewind en wekt bladerenzang, de wereld over. De mens die zingende gewelven vindt waar hij gister niets vond dan doods en pover geraamt, ziet het anders als door getover en toch geniet hij alles, kalm-gezind. Zo zal, wanneer gij eindelijk heen en weder tussen de mensen zweeft met stille pas, Vrede, en hun handen ineen komt leggen, en hun ook zijn of het altijd zo was: u en elkaar toelachend lang en teder zullen zij stil geniete' en niet veel zeggen.

Henriëtte Roland Holst-van der Schalk

Rijkste veelheid blijft gebrek
zonder steun naar binnen:
enkel wat ik diep ontdek,
helpt mij overwinnen.
Vreemdste voordeel blijft verlies
zonder streng verbannen:
enkel wat ik moeilijk kies
helpt mij overspannen.
Stilte daarom en geduld,
wijding en verzaken:
enkel aan mijzelf onthuld,
leer ik mij volmaken.

Herwig Hensen.

natuurlijk bewaart u de radiolezingen

Om U het bewaren mogelijk en het herlezen van de radiolezingen tot een genoeg te maken, is er een handig verzamelbandje te verkrijgen.

Aan dit linnen bandje, dat voorzien is van een gouden opdruk, zult U veel plezier beleven.

Als U nu bestelt kunt U profiteren van de lage prijs van f 1,95. Gireer het bedrag op postrekening 58 t.n.v. Humanistische Luisterkring het Woord van de Week te Utrecht.

MINISTER

Ik zou geen minister willen zijn. Vroeger wel, graag zelfs, maar nu niet meer. Het vak geeft voor iemand, die niet in het bedrijfsleven zit, een aardig salaris, dat is niet te ontkennen. En het moet ook wel plezierig zijn altijd overal op de eerste rang te mogen zitten, bijzonderlijk verwelkomd te worden en verdienstelijke mensen te decoreren. Maar toch... nee, ik wil niet meer.

Het lijkt me een onnatuurlijk leven. Ministers moeten altijd allerlei dingen weten, die niemand anders weet. Van de meeste dingen ben ik geneigd te zeggen: Er is wat voor en er is wat tegen. Je kunt het zus doen en je kunt het ook zo doen. Je kunt het doen en je kunt het laten en je kunt het laten doen. Maar op zo'n manier regeer je geen land. Bij het regeren moeten knopen worden doorgehakt. Als je niet hakt, zeggen de kranten: Een slappe bewindsman. Als je wel hakt zeggen andere kranten: Die kerel doet maar.

Vermoedelijk doe je dan maar het beste met iedereen te laten praten. Indien dit zo is moet de eerste eigenschap van een minister een grote dosis eigengereidheid zijn. Maar de meeste ministers zullen toch getrouwd zijn en/of kinderen hebben. Voor hun vrouwen en kinderen zijn ze natuurlijk helemaal niet zo excellent. Die kennen alle zwakke plekken haarfijn. Zij kennen zijn humeuren en zijn ijdelheden. En zij schromen niet dit te laten merken.

Als zo'n man met de zijnen aan het avondmaal zit, zal er allicht een van zijn spruiten zijn, die vraagt: „Zeg pa, hoe zit het nou met de tunnel / toto / Lauwerszee / mammoet / garantieprijs / buitentarieven / lonen / prijzen / Nieuw-Guinea / archiefwet...?”

En pa moet dat allemaal weten en hij moet zelfs weten, waarom het met opgemelde zaken gaat zoals het gaat.

Maar het allergrieselijkst vind ik, dat hij ook verantwoordelijk is voor zaken waarvoor hij in het minst geen verantwoordelijkheid kan nemen.

„Is het de minister bekend, dat in Tichelerveenseheide... En dan komt er een lastige vraag van een Kamerlid, dat door een kiezer, of nog erger, door een plaatselijk bestuurslid van zijn club is opgejaagd om vragen te stellen aangaande of nopens het gedrag van, laten we zeggen, de man, die is aangewezen om in Tichelerveenseheide de rijksweg aan te vegen. Of de belasting op te halen. Of de jeugd te onderwijzen. Dat maakt allemaal niets uit, als hij maar onder

een of ander departement ressorteert.

Als zo'n man iets gedaan heeft, of niet gedaan heeft kan dat een aanleiding zijn om er vragen over te stellen.

„Zo ja, welke maatregelen heeft de minister dan getroffen om herhaling van genoemde feiten te voorkomen?”

„Zo neen, is de minister dan bereid een onderzoek te doen instellen?”

Daar zit je dan. Je wordt er natuurlijk niet voor betaald om als een gek door het hele land te rennen en te kijken of de vegers, tollenaars of schoolmeesters alemaal 'hun werk naar behoren verrichten. Maar je bent er ook niet af, als je antwoordt: „Met zulke kleinigheden houd ik me niet op, maar ik zal wel eens een briefje aan die man zijn baas sturen, dat het uit moet zijn”.

Ik vind het dus ganselijk niet rechtvaardig, dat zo'n verantwoordelijke minister letterlijk voor alles verantwoordelijk wordt gesteld.

Maar veel meer zou mij nog dwars zitten, dat ik echt niet weet, wat nou precies regeren is. Hoe gaat dat eigenlijk? Gesteld, dat ik toch nog door de knieën zou gaan en in een zwak ogenblik een portefeuille zou aanvaarden, dan zou ik op een gegeven dag naar mijn departement moeten wandelen (de auto zou een paar dagen later pas komen) en via mijn kamerbewaarder naar mijn ministeriële stoel stappen. Zitten. En dan? Regeren!

Zijn er dan meteen al een paar knopen door te hakken? Zal ik eens een algemeen maatregeltje van Bestuur nemen. Of zou ik dadelijk naar een tentoonstelling moeten?

U begrijpt nu al wel, dat ik voor ministers een groot ontzag heb. En als ik in alle oprechtheid laat weten, dat u mij vooral niet tot dit ambt moet roepen, dan doe ik dat in 's lands (dus uw) belang en in de allereerste plaats in mijn eigenbelang. Want ik zou me daar in die holle kamer ten departement te zeer ongelukkig voelen. En als ik 's avonds thuiskwam en mijn vrouw zou vragen: „Heb je lekker geregeerd vandaag”, dan zou ik bedroefd en beschaamd moeten bekennen, dat ik alweer niet wist, hoeveel boter er die dag in de koelhuizen was opgeslagen en hoe het met de kubiekemeterprijs van de woningen op Tholen is gegaan. Nee, dat is niets voor mij. En ik heb soms het vermoeden, dat er hier en daar bewindslieden zijn, die er bij gebaat waren, indien ze mijn jaren en resignatie hadden verworven. In alle bescheidenheid gezegd, natuurlijk.

H. H.

lezingen voor de radio

zo. 31 juli VARA 9.45 uur H. G. Cannegieter: „Humanistische lectuur”.

di. 2 aug. A.V.R.O. 16 uur Ir. E. Hijmans: „Menselijke verbruiksverantwoordelijkheid in de welvaartsstaat”.

zo. 7 aug. VARA 9.45 uur Dr. H. Jansen: „Verloren kansen”.

zo. 14 aug. VARA 9.45 uur Chr. Hennekes: „Zo varen de scheepjes voorbij”.

zo. 21 aug. VARA 9.45 uur W. Holtland: „Want de goden zijn afgunstig”.

zo. 28 aug. VARA 9.45 uur W. C. Koppenberg: „De Status-zoekers”.

zo. 4 sept. VARA 9.45 uur Dr. W. Kraak: „Niet actueel?”